

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин

ім. Б.Д. Гаврилишина

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

на тему:

«Аналіз стану і тенденції розвитку ринку тютюнових виробів (національний аспект)»

Студентки 2 курсу групи МЕНМФ -21

Гнитки Наталі Андріївної

Керівник к.е.н., доцент Новак Ю.Р.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка:ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2016

Зміст

Вступ.....	3
1. Загальна характеристика ринку тютюнових виробів в Україні	5
2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку ринку тютюнової продукції.....	10
3. Перспективи розвитку ринку тютюнових виробів в Україні	20
Висновок	22
Список літератури	24

Вступ

Актуальність дослідження. Ринок тютюнових виробів та їх виробництво в Україні є одними з найбільших в Європі. Він представлений великою кількістю продукції, від тютюну нюхального до сигарет елітних класів різноманітних брендів. Це говорить про широкий вибір пропозицій і високий рівень конкуренції на ринку тютюнових виробів в Україні.

Тютюнові вироби, зокрема сигарети, - є шкідливими для здоров'ю та можуть викликати залежність. Існує безліч незаперечних медичних та наукових фактів про те, що куріння може призвести до раку легень, емфіземи, серцевих захворювань та інших серйозних хвороб. Органи охорони здоров'я дійшли висновку, що пасивне куріння також може викликати в некурців серйозні хвороби. Тому заради зменшення шкоди цей сегмент ринку потребує всебічне регулювання та контролю над виробництвом і продажем тютюнових виробів.

Ринок тютюнової продукції – специфічний ринок, адже з одного боку, вживання тютюнових виробів шкідливе для людини, а з іншого – повна його ліквідація приведе до значних втрат надходжень до бюджету України та переходу в нелегальний ринок. Тютюновий підкомплекс щорічно забезпечує понад 3 % доходу Державного бюджету.

Мета дослідження. Проаналізувати стан та визначити тенденції розвитку ринку тютюнових виробів

Відповідно до поставленої мети, висунуто такі завдання:

- охарактеризувати стан ринку тютюнових виробів в Україні;
- провести аналіз динаміки виробництва та реалізації тютюнових виробів;
- охарактеризувати конкурентне середовище;
- дослідити і визначити роль державного регулювання на ринку тютюнових виробів;
- визначити перспективи розвитку ринку тютюнових виробів.

Об'єкт дослідження: ринок тютюнові вироби.

Предмет дослідження: стан ринку тютюнової продукції, тенденції його розвитку.

Над даною темою працювали такі науковці як В. В. Ткачук [7], Бялковська Г. Д.[2], Міненко М.А.[1], а також Любименко В., Копилова В., Моїсеєва І., Руднева М., Сиволап Н. та ін.

1. Загальна характеристика ринку тютюнових виробів в Україні

В Україні в середньому 65 % чоловіків та 17 % жінок вживають тютюнові вироби (станом на 2014 рік). Ці показники говорять про досить високий попит на тютюнову продукцію і дають змогу зробити висновок щодо значного розвитку цього сегменту ринку. Ринок тютюнових виробів в Україні представлений цигарками, сигаретами, сигарами, тютюном курильним, тютюн трубковим, тютюном нюхальним та сумішю з тютюном для кальяну.

Серед тютюнових виробів найбільшим попитом користуються сигарети. Інтенсивність аромату, смак диму, вміст нікотину, зовнішнє оформлення і ціна залежать від класу сигарет.

Таблиця 1.1

Розподіл респондентів 18 років та старших в опитуваннях щодо куріння

Вік	Місце проживання	Стать	Рік	Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
30 та менше років	Місто	Чол.	2000	70,3%	9,4%	20,3%
			2005	73,4%	10,3%	16,4%
			2010	57,3%	13,5%	29,1%
			2014	52,6%	6,9%	40,5%
	Село	Чол.	2000	56,8%	9,1%	34,1%
			2005	70,9%	5,5%	23,6%
			2010	63,8%	12,5%	23,7%
			2014	60,0%	5,0%	35,0%
	Місто	Жін.	2000	38,7%	5,2%	56,1%
			2005	37,9%	10,3%	51,7%
			2010	24,7%	12,5%	62,9%
			2014	22,6%	4,1%	73,3%
Село	Жін.	2000	28,3%	1,9%	69,8%	
		2005	14,0%	12,0%	74,0%	
		2010	11,7%	7,4%	81,0%	
		2014	21,3%	0,5%	78,7%	
Старші за 30 років	Місто	Чол.	2000	65,1%	16,7%	18,1%

			2005	63,6%	18,7%	17,8%
			2010	48,1%	24,8%	27,1%
			2014	43,0%	19,1%	37,9%
		Жін.	2000	17,7%	5,3%	77,0%
			2005	21,0%	5,5%	73,5%
			2010	10,6%	5,8%	83,6%
			2014	12,2%	1,8%	86,0%
	Село	Чол.	2000	65,6%	14,0%	20,4%
			2005	70,3%	15,6%	14,2%
			2010	48,8%	26,7%	24,5%
			2014	48,7%	15,2%	36,1%
		Жін.	2000	7,5%	3,5%	88,9%
			2005	6,5%	1,0%	92,5%
			2010	3,9%	2,6%	93,5%
			2014	5,4%	1,5%	93,1%

Протягом 14 років значно скоротилася кількість людей, які споживають тютюнові вироби. Опитування 2005 р. не виявило споживання бездимного тютюну в Україні, тобто тютюну нюхального та жувального, які виготовляються з подрібненої махоркової сировини різних сортів з додаванням ароматизаторів та спеціальних речовин. Опитування GATS 2014 року виявило, що не курильний тютюн вживають лише 0,5 % чоловіків та 0 % жінок. [5]

У 2007 році саморобні сигарети (самокрутки в яких використовується тютюн курильний) курили переважно чоловіки старшого віку, і вони становили лише 1 % від загальної кількості курців. А уже у 2010 році кількість чоловіків зросла до 2,3 %, а жінок становила тільки 0,1 %. Зміна у споживання цих тютюнових виробів могла бути спричинена підвищенням податків на сигарети у 2008–2010 роках. [7] За даними опитування 2013 року, попит на саморобні сигарети склав лише 1,1 % від загальної кількості сигарет.

За даними опитування проведеного 2013 року споживачами сигар є лише 1,3 % чоловіків і 0,2 % жінок. [5] Низька кількість споживачів даного виду тютюнової продукції може бути зумовлена високою ціною на них.

З вище викладеної інформації можна зробити висновок про незначну величину попиту на сигари, на бездимний, курильний та трубковий тютюн.

Останніми роками стрімко набирає популярності куріння кальяну. Це пов'язано з помилковою думкою про те, що куріння кальяну менш шкідливе для нашого організму ніж вживання інших тютюнових виробів. Ця інформація поширюється різними комерційними підприємствами, які зацікавлені у продажі сумішей з тютюну та спеціальних речовин для кальяну, заради прибутків. Таким чином прихильники кальяну серед споживачів тютюнових виробів становлять уже 9,2 % і ця цифра поступово зростає з кожним роком.

За нормативною базою України тютюнова сировина відноситься до тютюнових виробів. Сьогодні в Україні вирощують 14 сортів тютюну на території Тернопільської, Хмельницької, Івано-Франківської, Хмельницької, Вінницької, Чернівецької, Одеської, Закарпатської областях. Більша частина цих сортів відноситься до полуорієнтальських сортів, які вимагають додаткової обробки і не завжди підходять для виробництва сучасних тютюнових сумішей. [6]

Як і у інших країнах Європи, вирощування тютюну в Україні скорочується. З 1970 р. по 2013 р. площа земель, на яких вирощують тютюн, зменшилась із 27 000 гектарів до 120 гектарів відповідно. Найбільших масштабів вирощування тютюнової сировини в Україні досягнуло наприкінці 1960-х років, майже 30 тисяч тонн, в подальшому воно щорічно зменшувалося. У 2009 р. в Україні було вироблено 110 тонн тютюнової сировини. За даними 2013 року тютюнові площі, приблизно 120 га, були зосереджені в Придністров'ї України, а також говориться про відсутні промислові посадки тютюну на Закарпатті. Фахівці аграрного сектору вважають, що виробництво тютюну в Україні «досягло мінімальної точки, після якої починається повний розвал галузі» [2].

Ліквідація державної монополії на виробництво тютюну та сигарет на початку 90-х років, призвела до створення транснаціональних тютюнових корпорацій (ТТК). Об'єднавшись з підприємствами, які раніше були державними, уже в 1995 році вони виробляли 79 % від загальної кількості сигарет в Україні. В подальшому їхня частка поступово зростала і уже в 2007 р. транснаціональні тютюнові фабрики були провідними і виробляли найбільшу кількість сигарет в Україні.

Таблиця 1.2.

Відсоткова частка на ринку сигарет провідних виробників в Україні (2007 р)

Виробник	Розташування фабрики	Відсоткова частка на ринку
ПАТ «Філіп Морріс Україна»	Харків	33,6 %;
ПАТ «Джей Ті Інтернешнл Компані Україна»	Кременчук	27,4 %,
ПАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна»	Київ	20,1 %,
ПАТ «А/Т тютюнова компанія «В.А.Т.– Прилуки»	Прилуки	13,8 %.

За 5 років суттєвих змін у відсоткових частках цих компаній на ринку не відбулося У 2012 році вони склали відповідно: 32,4 %, 25,4 %, 22 % та 17,1%.

[5 ст. 43]

Транснаціональні тютюнові корпорації захопили 97 % ринку сигарет в Україні. Інших 3 % сигарет виробляють або імпортують невеликі підприємства.

Для економіки України тютюнові підприємства є одним з основних джерел надходження коштів до бюджету. У зв'язку з шкодою, яку наносять тютюнові вироби організму споживача, підприємства цієї промисловості перебувають під значним впливом державного регулювання.

В Україні виділяють такі інструменти державного регулювання:

- правові (адміністративні): ліцензування; встановлення мінімально допустимого вмісту шкідливих елементів; , визначення мінімальних цін; заходи по боротьбі з контрабандою; обмеження по рекламі.

- Економічні: акцизний збір; податок на додану вартість; ввізне мито; відрахування до Пенсійного фонду.

Таблиця 1.3

Ставки акцизу на тютюнові вироби, які діють з 1 січня 2016 року

Вид товару	Ставка		Мінімальне акцизне податкове Специфічна
	Специфічна	Адвалорна	
Тютюнова сировина, тютюнові відходи	399,84 грн. за кг	Немає	Немає
Сигари	399,84 грн. за кг	Немає	Немає
Сигарети без фільтра	318,26 грн. за тис. штук	12 %	425,75 грн. за тис. штук
Сигарети з фільтром	318,26 грн. за тис. штук	12 %	425,75 грн. за тис. штук
Інший тютюн та його замітники (включаючи тютюн для куріння, жувальний і нюхальний тютюн)	399,84 грн. за кг	Немає	Немає

З 1 липня 2006 року діє закон про заборону куріння в громадських місцях, за недотримання якого передбачаються штрафні санкції. 1 січня 2009 року було прийнято закон про вміст смоли та нікотину – не більше 12 мг та 1,2 мг відповідно. З 2007 року виробники тютюнової продукції зобов'язані виділяти на пачках цигарок до 30% площі для попереджень Міністерства охорони здоров'я про шкідливість куріння. Завдяки поправкам до Закону України «Про рекламу», з 1 січня 2007 року передбачається заборона зовнішньої реклами тютюнових виробів, заборонена реклами цих продуктів з бігбордів та щитів. [3]

2. Аналіз сучасних тенденцій розвитку ринку тютюнової продукції

Сьогодні ринок вітчизняних продуктивних сил номінально нараховує 27 фабрик. Основними виробниками на тютюновому ринку України є підприємства з іноземними інвестиціями. Внаслідок великих інвестицій іноземних інвесторів відбулася модернізація та технічне переоснащення фабрик, що дозволило забезпечити виробництво тютюнової продукції, яка відповідає міжнародним критеріям якості.

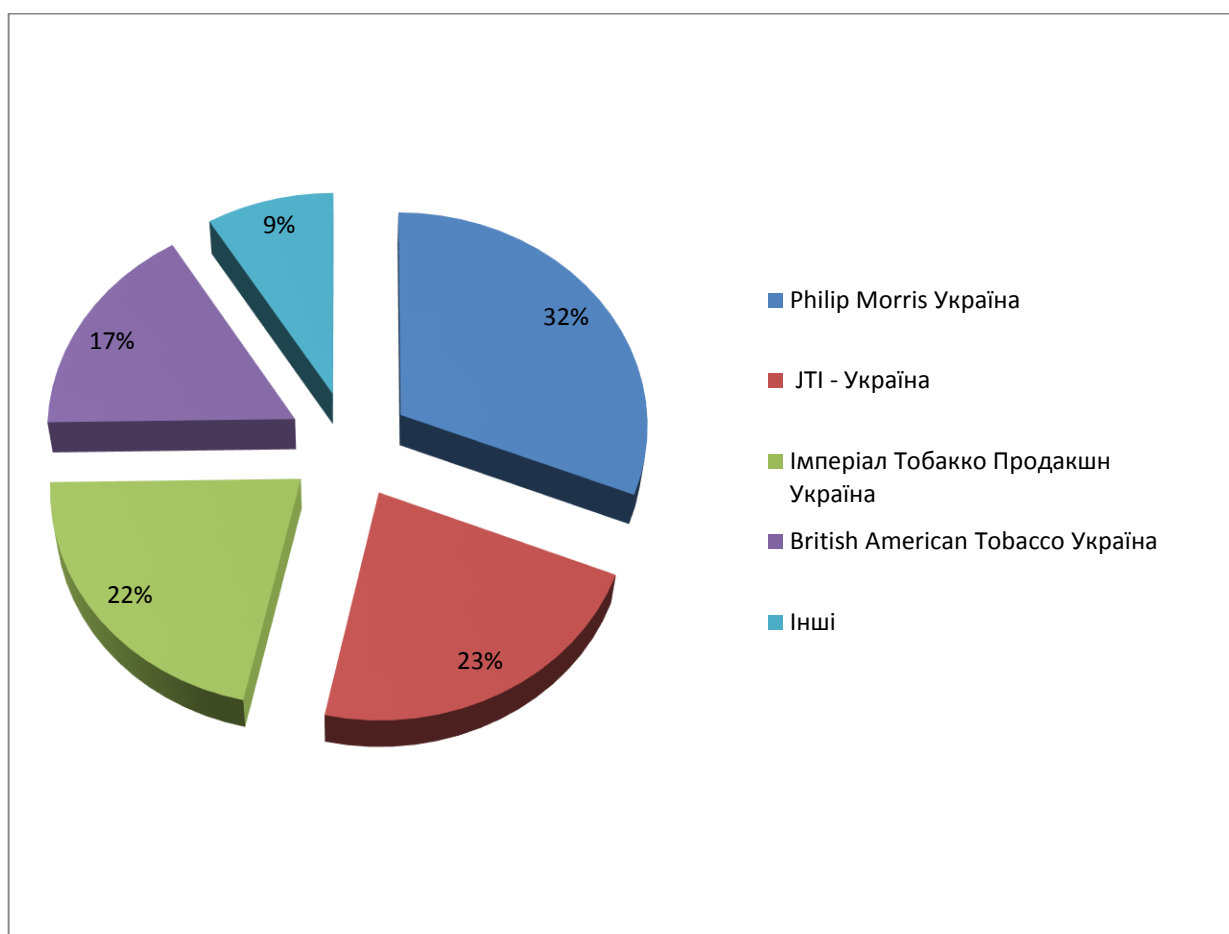

Рисунок 2.1. Відсоткова частка виробників на ринку тютюнової продукції

Найбільшу частку на Українському ринку тютюнової продукції займає ПАТ «Філіп Морріс Україна», виробництво сигарет якого у 2015 році склало 32,5 млрд. одиниць. Не значна різниця у випуску продукції і часткою на ринку між ПАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» і «Джей Ті Інтернешнл Компані Україна» - 22,8 та 23,4 млрд. одиниць відповідно. Виробництво сигарет іншими, менш

значними, підприємствами становить всього-на-всього 5,54 млрд. одиниць продукції. [5]

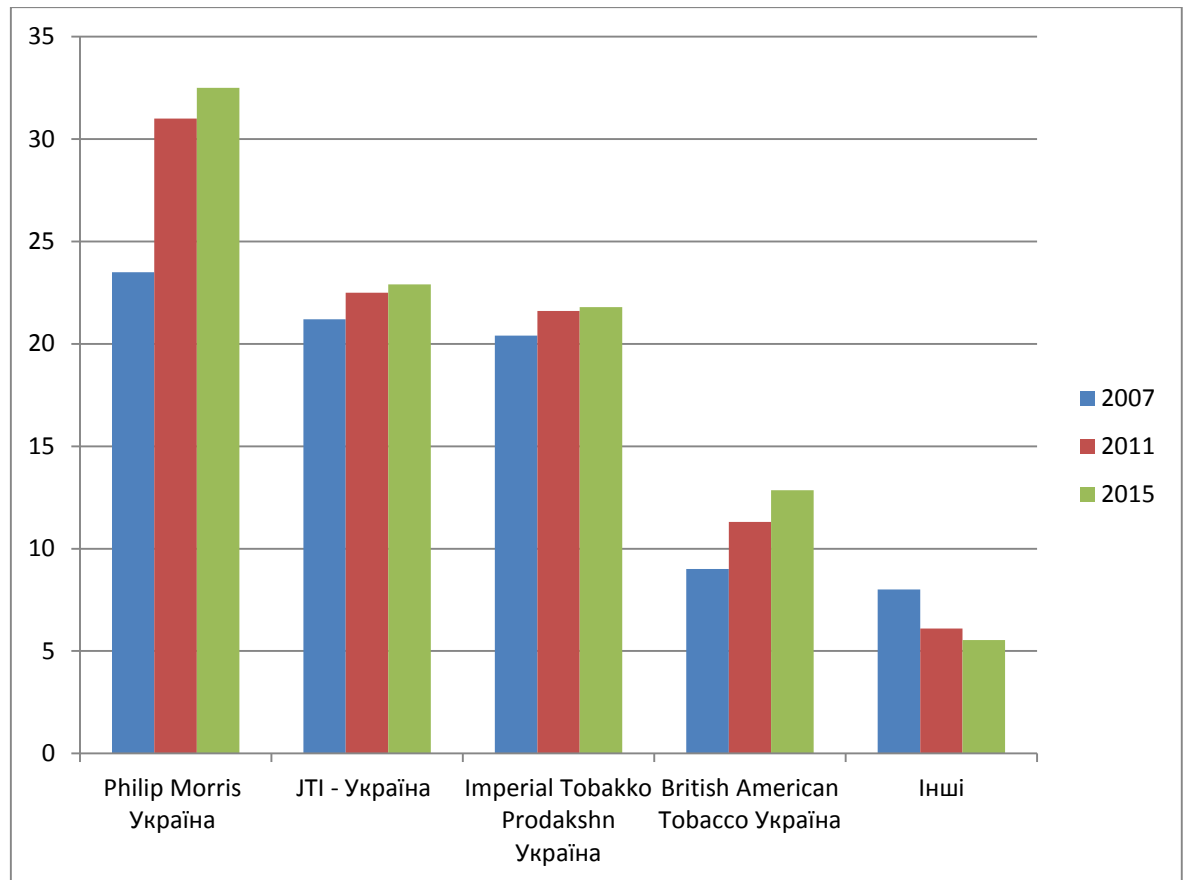

Рисунок 2.2. Виробництво тютюнових виробів у 2007-2015 роках, млрд. одн.

Таблиця 2.1

**Виробництво тютюнових виробів взагалі по усіх підприємствах
2009 – 2015 рр.**

Рік	Виробництво сигарет з фільтром, млрд. шт	Виробництво сигарет без фільтру, млрд. шт
2009	123,4	6,5
2010	106,9	7,6
2011	96	6,8
2012	87,1	8,7
2013	87,4	6,7
2014	75,6	7,5
2015	74,3	7,6

Аналізуючи дані з Таблиці 2.1, [6] можна зробити висновок про тенденцію скорочення виробництва сигарет з фільтром і про не значну частку в виробництві сигарет без фільтру. А також про зменшення частки вироблених тютюнових виробів відчизняними підприємствами, адже виробництво компаній з іноземним капіталом зростає (Рис.2.2)

Філіп Морріс Інтернешнл, Інк.(PMI) — це одна з провідних міжнародних компаній, яка займається виробництвом тютюнових продуктів. Вона є власником шістьох із 15 найпопулярніших марок сигарет на міжнародному ринку. У 1993 році ця компанія започаткувала приватне акціонерне товариство на українському ринку «**Філіп Морріс Україна**», яке на даний час є одним з провідних виробників тютюнової продукції в Україні. Фабрика даної компанії розташована в Харківській області, де виробляється ряд марок призначених не тільки для внутрішнього ринку, але і для експорту. Зокрема це: Marlboro, L&M, Parliament, Chesterfield, Bond Street. [11]

Таблиця 2.1

Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції) грн.

Власна назва підакцизного товару (продукції)	Кількість продукції в одиниці товару	Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)
Bond Street Silver	20 шт	17,00
Bond Street One	20 шт	17,00
Chesterfield	20 шт	20,50
L&M Red Label	20 шт	18,00
Marlboro Red Touch	20 шт	23,00
Marlboro Touch	20 шт	22,00
Marlboro Fine Touch	20 шт	22,00
Marlboro Flavor Mix	20 шт	24,00
Marlboro	20 шт	19,50
Marlboro Gold	20 шт	24,0
Marlboro Silver	20 шт	23,00
Marlboro Micro	20 шт	23,00

Muratti	20 шт	20,50
Next by Dubliss Red	20 шт	16,00
Parliament Night Blue	20 шт	27,00
Parliament Aqua Blue	20 шт	27,00
Parliament Silver Blue	20 шт	27,00
Parliament One	20 шт	28,00
Parliament Aqua Super Slims	20 шт	27,00
President Power Line	20 шт	16,00
President Smart Series Classic	20 шт	18,00
President Classic Stars	20 шт	16,00
President Premium Blue	20 шт	14,00
Ватра	20 шт	15,00
Ватра Преміум Класична	20 шт	15,00
Космос	20 шт	16,00
Оптима Класична	20 шт	14,00

Найвища роздрібна ціна на пачку сигарет (20 шт.) становить 28,00 грн. - Parliament One, а найнища 14,00 - President Premium Blue. Середня ціна на продукцію даної компанії становить 20,40 грн. [3]

JTІ Україна – є однією з членів групи компаній Japan Tobacco International (JTІ), яка входить до числа провідних виробників тютюнових виробів в світі і є лідером серед країн СНД. В Україні JTІ існує з 1993 року, а на сьогоднішній день займає другу місце серед тютюнових компаній країни. Підприємство володіє сучасною фабрикою в Кременчуці, головним офісом в Києві і 9 регіональними офісами в найбільших містах України.

Фабрика JTІ виробляє сигарети LD, Winston, Glamour, Camel, LD і Monte Carlo для внутрішнього ринку, а також для експорту. [10]

Таблиця 2.2

Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)

Власна назва підакцизного товару (продукції)	Кількість продукції в одиниці товару	Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)
Aspen	20 шт	14,50
Camel Blue	20 шт	22,00
Camel	20 шт	21,50
Glamour Amber	20 шт	16,50
Glamour Lilac	20 шт	16,50
LD Club Gold	20 шт	14,00
LD Red	20 шт	14,00
LD Amber	20 шт	15,00
LD Blue Limited	20 шт	14,00
Magna	20 шт	13,50
Monte Carlo Red	20 шт	13,00
Monte Carlo Blue Limited	20 шт	14,50
Monte Carlo Compact	20 шт	16,50
More Blue	20 шт	11,43
Saint George	20 шт	16,00
Sobranie Superslims Pink	20 шт	28,50
Sobranie Blacks	20 шт	28,50
Sobranie Blues	20 шт	28,50
Sobranie Superslims Pink	20 шт	28,50
Glamour Amber	20 шт	19,50
Winston Tact Blue	20 шт	21,00
Winston Classic	20 шт	22,00
Winston Blue Super Slims	20 шт	22,50
Winston XStyle Blue	20 шт	21,00
Winston Compact Blue	20 шт	22,50
Winston XS Plus Silver	20 шт	21,00

Найвища роздрібна ціна на пачку сигарет (20 шт.) становить 28,50 грн. - Sobranie, а найнища 14,00 - More Blue. Середня ціна на продукцію даної компанії становить 19,09 грн. [3]

Imperial Tobacco в Україні є частиною міжнародної компанії Imperial Brands. Компанія є одним з лідерів на тютюновому ринку і займає 22 %. Imperial Tobacco виробляє і представляє на українському ринку міжнародні сигаретні бренди Davidoff, R1, Style, West, Parker & Simpson, а також марки «Прима Люкс», «Прима Срібна», «Прима Оптима», «Прима Класична», «Столичні» та інші. Сім'я брендів «Прима» займає провідні позиції на українському тютюновому ринку. Фабрика, розташована в Києві, здійснює виробництво не лише для внутрішнього ринку, але і для експорту. Кількість виробленої продукції у 2015 році склала 16 млрд. одиниць сигарет. [9]

Таблиця 2.3

Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)

Власна назва підакцизного товару (продукції)	Кількість продукції в одиниці товару	Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)
Davidoff	20 шт	20,00
Davidoff Gold	20 шт	21,91
Delta Red	20 шт	15,24
Parker & Simpson	20 шт	13,84
R1 Slims	20 шт	20,96
R1 X-Slims	20 шт	20,96
Style Super Slims Rose	20 шт	14,77
Style Black Diamond	20 шт	16,67
West Carbonfilter Silver	20 шт	13,81
West Fusion Silver	20 шт	15,72
Ватра	20 шт	13,00
Прима Люкс	20 шт	14,29
Прима Класична	20 шт	12,39
Прима Люкс з м'ятою	20 шт	15,00
Прима Срібна синя	20 шт	13,81
Прима 83 мундштук	20 шт	13,81
Славутич	20 шт	14,29
Столичні без фільтра	20 шт	12,86

Столичні	20 шт	14,77
Столичні Оригінальні	20 шт	14,77

Найвища роздрібна ціна на пачку сигарет (20 шт.) становить 21,91 грн. - Davidoff Gold, а найнища 12,39 - Прима Класична. Середня ціна на продукцію даної компанії становить 15,64 грн. [3]

Виробничий підрозділом «Бритіш Американ Тобакко Україна» є Прилуцька тютюнова фабрика. У 1993 році колективне підприємство «Прилуцька тютюнова фабрика» і «В.А.Т. Індастріз пі.ел.сі.» підписали договір про створення акціонерного товариства закритого типу Тютюнової компанії «В.А.Т. – Прилуки». Це підприємство було першим в тютюновій галузі України з іноземними інвестиціями. [8]

Таблиця 2.4

Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)

Власна назва підакцизного товару (продукції)	Кількість продукції в одиниці товару	Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)
Capri Azzurro	20 шт	16,00
Pall Mall Blue	20 шт	14,00
Lucky Strike	20 шт	20,00
Kent iSwitch Neo	20 шт	23,50
Kent HDi Silver	20 шт	21,00
Kent HD Blue	20 шт	24,00
Kent Navy Blue	20 шт	23,00
Rothmans Demi	20 шт	15,00
Rothmans Blue	20 шт	15,00
Viceroy Blue	20 шт	16,00
Vogue Bleue	20 шт	20,50
Vogue Lilas	20 шт	19,50
Прилуки Преміум	20 шт	14,00

Прилуки Особливі	20 шт	14,00
Прилуки Класичні	20 шт	13,50
Прилуки Класичн	20 шт	10,50
Козак	20 шт	13,00

Найвища роздрібна ціна на пачку сигарет (20 шт.) становить 24,00 грн. - Kent HD Blue, а найнища 10,50 - Прилуки Класичн Економ. Середня ціна на продукцію даного підприємства становить 17,02 грн. [3]

Львівська тютюнова фабрика — одне з підприємств тютюнової промисловості України. Воно часто змінювало юридичну адресу і назву. З 2011 року підприємство офіційно зареєстровано як ТОВ «Львівська тютюнова фабрика». На фабриці виробляють сигарети, які не є підробками, вони виробляються легально обкладаючись податками з дуже низькими акцизами, але більша їх частина скуповується контрабандистами для подальшої реалізації в країнах ЄС. [5 ст.45]

Таблиця 2.5

Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції) (15 квітня 2016 р.)

Власна назва підакцизного товару (продукції) з додатковою інформацією щодо характеристик (у наявності)	Кількість продукції в одиниці товару	Максимальна роздрібна ціна одиниці товару (продукції)
Complement blue super	20 шт	13,00
Complement demi super	20 шт	10,96
CoopSmoke vip	20 шт	15,00
Compliment Super Slim	20 шт	12,39
Jin Ling	20 шт	12,39
Lifa peach	20 шт	12,86
Lifa apple	20 шт	12,86
LS Premium	20 шт	12,86
LS Full flavor	20 шт	12,86
Marvel premium gold	20 шт	12,39

NZ black slim	20 шт	12,39
NZ black super slim	20 шт	12,39
Strong Silver	20 шт	10,96
Strong blue	20 шт	10,00
Strong compact red	20 шт	10,48
Strong Армійські	20 шт	10,00
Київ червоні	20 шт	10,00
ФЭСТ red label	20 шт	12,39

Найвища роздрібна ціна на пачку сигарет (20 шт.) становить 15,00 грн. - CooperSmoke vip, а найнища 10,00 – Strong, Київ. Середня ціна на продукцію даного підприємства становить 12,01 грн. [3]

З вище зазначеної інформації можна проаналізувати цінове співвідношення між тютюновими виробами різних підприємств. Отож, найнищими є ціни на продукцію ТзОВ "Львівська тютюнова фабрика" і в загальному на продукцію вітчизняних підприємств, таких як ТОВ «Тютюн-Агро» (Тернопільська обл., Борщівський р-н, м. Борщів), ТОВ «Алсултан» (м. Запоріжжя), ТОВ «Дана-АС» (м. Дніпропетровськ), ТОВ «Українська Табачна Компанія» (м. Донецьк) та інші. Найвищі ціни на тютюнову продукцію притаманні дочірнім компаніям світових лідерів, таким як «Філіп Морріс Україна», «Джей Ті Інтернешнл Компані Україна», «British American Tobacco Україна». [6 ст.8]

Частка продажу цигарок з фільтром постійно зростає. Протягом 2009-2014 років вона зростала в середньому на 2,25% в рік і уже 2014 році становила 89% від загальної кількості тютюнових виробів. Відповідно обсяги продажу цигарок без фільтру та інших тютюнових виробів значно скоротилися.

За 2009 – 2010 рік на національному ринку з'явилися понад 50 нових торгових марок. У даний час найактивніше розвивається сегмент ринку представлений тонкими цигарками (slims), де особливо часто з'являються нові торгові марки. Даний сегмент розширює своє виробництво на ринку - цигарки slims виробляються не лише для преміум-ніші, але й для дешевших класів.

Тенденцією українського ринку є значне збільшення частки «легких» цигарок - з зниженим вмістом смоли та нікотину. Також спостерігається зростання сегментної частки дорогих сигарет – з 16,9 % у 2009 році до 19,9 % у 2014 році. Та все ж наймасовішим залишається середньоціновий сегмент з недорогими сигаретами з фільтром. [5 ст.5-6]

За даними другого національного звіту «Контроль над тютюном в Україні» [5] легальний обіг тютюнової продукції у 2008-2014 рр. зменшився майже на 41%. В період з 2008 – 2014 рр. продаж оподаткованих сигарет скоротився з 124,1 млрд. шт. до 75,2 млрд. шт. даний показник може відрізнятися від реального споживання тютюнової продукції у зв'язку з існуванням тіньового ринку.

Починаючи з 2008 р. в Україні спостерігається скорочення обсягів виробництва сигарет. Загалом за період 2008-2013 рр. Падіння склало 44 млрд. шт., що становить 34%. У січні-жовтні 2014 р., за даними Держстату, виробництво сигарет в Україні склало 73,2 млрд. штук, що на 3,2% більше, ніж у відповідний період 2013 р. До таких скорочень призвела мінімальна ставка акцизу на сигарети, яка на даний час становить 425,75 грн. на 1000 сигарет. Також ця ставка призвела до зростання надходжень до бюджету з 6 млрд. грн. до 22 млрд. грн на рік. [6]

3. Перспективи розвитку ринку тютюнових виробів в Україні

Світовий тютюновий ринок зазнає постійних антитютюнових тисків з боку суспільства та державних організацій. Це позитивно впливає на розвиток українського ринку тютюнової продукції, тому що у зв'язку з цим тиском західні компанії змушені шукати нові ринки збуту. Наслідком цього стало активне інвестування тютюнової галузі України, не зважаючи на те, що в країні не дуже сприятливий інвестиційний клімат.

Особливість тютюнового ринку України полягає в тому, що він сприйнятливий до різних інновацій, таких як використання у тютюнових виробках вугільних фільтрів, турбофільтрів, лазерної перфорації, повітряних камер тощо. Це, у свою чергу, безсумнівно, здійснить вплив на залучення додаткового капіталу і на підвищення екологічності виробництва. [2 ст.14]

Сьогодні у кризовому стані перебувають лише підприємства з українським капіталом. Що полягає в скороченні обсягів виробництва, відсутності стратегічних торгових марок, низькій якості продукції. Підприємства з українським капіталом практично витісняються з ринку. Негативні фактори не дають їм можливості розвивати виробництво – воно поступово занепадає. Таким чином в тютюновій галузі простежується зниження кількості виробників тютюнової продукції.

Завдяки іноземним інвестиціям тютюновий ринок розвивається стабільно, хоча й піддається впливу низки проблем. Наприклад нелегальний ввіз тютюнової продукції на територію країни, фальсифікацію продукції як вітчизняного, так і закордонного виробництва, недосконалість законодавчої бази тощо.

Компанія «Філіп Морріс Україна» стимулює вирощування тютюну в Україні, запровадивши для українських фермерів спеціальну програму. За словами голови компанії загальний обсяг інвестицій у найблищі роки досягне 210 млн. дол. США. У лютому 2016 року компанія «Філіп Морріс Інтернешнл» оголосила про запуск революційного продукту iQOS™ в Україні. [12] Аерозоль iQOS™ містить на 90-95% менше шкідливих та потенційно шкідливих речовин у порівнянні зі зразком звичайної сигарети, яка використовується в дослідженнях.

Останнім часом у світі спостерігається тенденція щодо ведення здорового способу життя. Цьому ефективно сприяє законодавство нашої держави, контролюючи фактори негативного впливу на наше здоров'я. Одним з таких факторів є ринок тютюнової продукції. Тому щодо нього вжито певні інструменти державного регулювання, які мають сприяти зниженню поширеності як звичайного, так і пасивного куріння, куріння серед підлітків, вмісту шкідливих речовин в продукції. Найефективнішим інструментом такого регулювання є система оподаткування. Яка забезпечує здійснення поставлених завдань і додатково збільшує надходження до державного бюджету. Ціни на тютюнову продукцію постійно зростають, акцизне навантаження лягає на споживача, і завдяки цьому держава зменшує споживання продукції, але не скорочуються надходження до державного бюджету. Різке підвищення акцизів у 2009 році виправдало усі сподівання авторів даного закону (дозволило скоротити споживання тютюнових виробів і збільшити надходження до бюджету). Тому держава і надалі буде проводити таку політику.

Планомірне збільшення непрямих податків до 2030 р. на тютюнові вироби до 80% у структурі роздрібної ціни позитивно вплине на питання додаткових щорічних надходжень до державного бюджету та разом з іншими інструментами державного контролю над тютюновим ринком зменшить попит на тютюнові вироби та скоротить їх виробництво. Що взагалі сприятиме поступовому зниженню поширення паління серед населення України. В свою чергу прогнозується зростання прибутковості тютюнового бізнесу внаслідок зазначених дій.

Висновок

Сигарети промислового виробництва значно переважають у попиті та споживанні серед інших видів тютюнових виробів в Україні. За опитування GATS будь-які тютюнові вироби споживає 28,7 % населення віком від 15 років, а 28,5 % з них курять саме сигарети промислового виробництва.[5] Отже на споживання інших тютюнових виробів припадає тільки 0,2 % населення.

З 2009 по 2014 рік виробництво і споживання сигарет в Україні почало поступово зменшуватися (приблизно скоротилося на 25 %) але надходження до державного бюджету від оподаткування (акцизів і ПДВ) тютюнових виробів зросли з 6 млрд. грн. до 22 млрд. грн на рік. Це підтверджує висновки багатьох наукових досліджень про те, що підвищення ставок акцизу на тютюнові вироби надає подвійний вигаш: скорочення споживання тютюну і зростання доходів бюджету.

За даними другого національного звіту «Контроль над тютюном в Україні» легальний обіг тютюнової продукції у 2008-2014 рр. зменшився майже на 41% або 49,9 млрд. одн. продукції.

Найбільшу частку на Українському ринку тютюнової продукції займає ПАТ «Філіп Морріс Україна», виробництво сигарет якого у 2015 році склало 32,5 млрд. одиниць. Не значна різниця у випуску продукції і часткою на ринку між ПАТ «Імперіал Тобакко Продакшн Україна» і «Джей Ті Інтернешнл Компані Україна» - 22,8 та 23,4 млрд. одиниць відповідно. Виробництво сигарет іншими, менш значними, підприємствами становить всього-на-всього 5,54 млрд. одиниць продукції.

Тютюн не є необхідним засобом підтримки життя, а джерелом задоволення. Вживання тютюну – шкідлива звичка, яка спричиняє розвиток важких захворювань, тому ринок тютюну в Україні повинен жорстко регулюватися державою.

Заходи державного контролю над тютюновим ринком, в тому числі значне підвищення тютюнових податків, будуть сприяти покращенню як економіки країни, так і здоров'я населення.

Попит на тютюнові вироби є пропорційно оберненим до доходів населення. Протягом останніх років споживання цигарок в натуральному вимірі в Україні зростає, та меншими темпами, ніж минулими роками. А от досить високими темпами зростання характеризується ринок у грошовому вимірі, це зумовлено переорієнтацією споживачів на більш дорогі марки продукції. Також спостерігається витіснення вітчизняних виробників з ринку, та створення олігополістичного ринку.

Список літератури

1. Міненко М.А. Стан тютюнового виробництва в Україні та вплив інвестиційної діяльності на його розвиток. //Міжнародний науково-виробничий журнал “Економіка АПК”. – 2002. - №5. – С. 45-49.
2. Бялковська Г. Д. Концептуальні засади розвитку тютюництва в Україні/Інноваційна економіка. – 2011. – № 2. – С. 219–222.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2011_2/219.pdf
3. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/53949.html>
4. Державна служба статистики України[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Контроль над тютюном в Україні. Другий Національний звіт. - К.: МОЗ України, ДУ«Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України», 2014. – 128 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.moz.gov.ua/docfiles/Zvit-tutun-control2.pdf>
6. Ринок тютюнових виробів:оцінка впливу зміни акцизів. – К: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. – 22 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.ier.com.ua/files/publications/News/IER_research2_block.pdf
7. Ринок тютюнових виробів в Україні: реалії, проблеми, перспективи розвитку / В. В. Ткачук // Товарознавчий вісник. - 2014. - Вип. 7. - С. 185-192. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvis_2014_7_29
8. British Amerikan Tobakko[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.bat.ua/group/sites/BAT_84VDXZ.nsf/vwPagesWebLive
9. Imperial Tobacco[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://imperial-tobacco.com.ua/about/world>

10. JT International [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.jti.com/about-tobacco>

11. Philip Morris International [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.pmi.com/marketpages/Pages/market_uk_ua.aspx

12. Zik. Українські фермери за підтримки «Філіп Морріс Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zik.ua/news/2007/12/25/ukrainski_fermery_zh_pidtrymky_filip_morris_ukraina_vyroshchuvatymut_tyutyun_105949

